

Verklaring van Europese economen

Volledige werkgelegenheid, sociale cohesie en billijkheid voor Europa Alternatieven in de strijd tegen de soberheid

De onderstaande verklaring is het werk van een werkgroep van economen uit Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië en Spanje op basis van discussies tijdens twee conferenties over een *Alternatief Economisch Beleid voor Europa* in Straatsburg (oktober 1995) en in Brussel (september 1996) waaraan werd deelgenomen door 25 economen uit 10 EU-lidstaten. Sinds mei 1997 circuleert deze verklaring, ter ondersteuning, onder Europese economen.

De economische en sociale situatie in Europa baart ons zorgen. Als economen werkend in de meeste lidstaten van de Europese Unie zien we met groeiende bekommernis hoe de werkloosheid in de EU op een nooit gezien en onverdraaglijk hoog peil blijft. Achttien miljoen mensen of 11 procent van de actieve bevolking van de EU zijn officieel werkloos, de helft hiervan is dat reeds meer dan een jaar. Meer dan een vijfde van alle jongeren in de EU heeft geen werk. Als gevolg hiervan zien we een toename van de armoede toenemen, groeiende sociale polarisering en uitsluiting, en een erosie van het

levensperspectief voor een groeiend aantal mensen in onze maatschappij.

Het is alarmerend en onaanvaardbaar dat het economisch beleid in Europa er niet in slaagt om adequaat te reageren op de nieuwe druk en de nieuwe uitdagingen van de laatste jaren, maar in de eerste plaats blijft bij een restrictieve monetaire en fiscale politiek en asociale besparingen om tegemoet te komen aan de convergentiecriteria die zijn vastgelegd in het Verdrag van Maastricht. We verwerpen de verklaringen aan het publiek als zou dat beleid wetenschappelijk stevig onderbouwd zijn en politiek de enige mogelijke weg om te

komen tot Europese integratie en tot eenheid van de Europese volkeren. Beide beweringen zijn onjuist:

De theoretische basis voor de belangrijkste beleidskeuze in de EU is erg controversieel, dikwijls dubieus en zelfs onjuist. We blijven erbij dat er alternatieve beleidsopties mogelijk zijn die veel beter tegemoet zouden komen aan de belangen van de Europeanen en hun samenwerking en eenheid veel meer zouden versterken.

Naar onze mening ligt de fundamentele mislukking van de economische strategie van de EU in het erg beperkte concept van economische stabiliteit, dat bijna uitsluitend wordt omschreven als stabiliteit van de prijzen. Men heeft geen aandacht voor de stabiliteit van de groei, de werkgelegenheid, de lonen, de sociale zekerheid en het leefmilieu die toch gelijkwaardige belangrijke aspecten van economische en sociale stabiliteit zijn. De obsessie van de strijd tegen de inflatie is bepalend geweest voor de convergentiecriteria en domineert ook in de plannen voor een Europese Centrale Bank (ECB) in de monetaire unie, zoals bepaald in het Verdrag van Maastricht. Het belet zelfs de lidstaten krachtig en gecoördineerd op te treden om met aangepaste maatregelen inzake fiscale politiek te strijden tegen de werkloosheid. Als gevolg van de sterke inter-Europese interdependentie heeft het restrictieve beleid dat wordt gehuldigd in de meeste landen sinds de vroege jaren 80 in aanzienlijke mate bijgedragen tot een vertraging van de economische groei en kende het slechts een beperkt succes in het terugdringen van het begrotingsdeficit. Het gebrek aan een gecoördineerd beleid om te zorgen voor een economische stimulans op Europees niveau had zware gevolgen. Ze werden de laatste jaren zichtbaar en zorgwekkend, en de problemen zullen versterkt worden in de context van de monetaire unie, waarin, als er geen substantiële wijziging komt, het gebrek aan een coördinatie van het economisch beleid een groot probleem wordt.

De opvatting dat een lage inflatie door het marktmechanisme automatisch zal zorgen voor meer groei en dus voor meer werkgelegenheid overtuigt allesbehalve, rekening houdend met de ervaring van de laatste tien jaar, waarin de inflatie teruggevallen is op een zeer laag niveau — van

een gemiddelde 10,6 procent in de jaren 1970, via 6,5 procent in de jaren 1980, tot 2,6 procent in 1996. Voldoende studies tonen ook aan dat een lage en stabiele inflatie over het algemeen geen negatieve invloed heeft op groei en werkgelegenheid. Anderzijds heeft de voortzetting van een anti-inflatoir beleid, ook als de inflatie stevig onder controle is, een duidelijk negatieve invloed op de economie. Dat is de huidige situatie in de EU: in de nabije toekomst is er geen gevaar voor inflatie. Daarom zal de dominante politiek van de sterke munt en het strikte begrotingsbeleid, zoals opgelegd in het Verdrag van Maastricht en versterkt door het recente "stabiliteitspact", ons leiden naar een neerwaartse deflatoire spiraal. Dat ondermijnt de macro-economische basis die noodzakelijk is voor de schepping van meer werkgelegenheid, inkomen en sociale zekerheid, en voor een realistische benadering inzake regionale cohesie en ecologische herstructurering.

Werkloosheid leidt tot een persoonlijke catastrofe voor wie erdoor getroffen wordt. Het is ook een enorme economische verspilling en een last voor het overheidsbudget, met een tendens om deficits te vergroten in weerwil van alle inspanningen om ze te verkleinen. In de hele EU wordt de sociale cohesie door de voortdurende hoge werkloosheid uitgehold en ze leidt tot politieke instabiliteit en tot een toename van nationalisme en vreemdelingenangst.

Volgens ons is dit economisch beleid in de EU gedeeltelijk een onjuist antwoord op externe schokken en op de interne beperkingen van de economische ontwikkeling in onze landen sinds de jaren 70. Het is ook gedeeltelijk het resultaat van de druk die wordt uitgeoefend door machtige commerciële groepen, en voornamelijk door de financiële instellingen. Maar de visie dat er voor deze nieuwe problemen geen andere of betere oplossing is dan wat ons nu wordt voorgeschoteld accepteren we niet. Wij zijn ook niet van oordeel dat de krachten die aandringen op meer soberheid universeel of onbeheersbaar zijn. De economische politiek in de EU blijft een betwist gebied. Met de onderstaande voorstellen voor een alternatieve economische strategie in de EU willen we bijdragen tot een maatschappelijk debat dat ons uit de huidige impasse moet leiden en tot een

alternatief type van economische ontwikkeling.

Een alternatief economisch beleidobjectieven en prioriteiten

Volgens ons kunnen marktmechanismen alleen niet zorgen voor een coherent patroon van economische ontwikkeling. De agenten die op de markt actief zijn hebben ter oriëntatie nood aan een heldere visie met betrekking tot de economische ontwikkeling; zelf zijn niet in staat om deze visie te formuleren. Om de economische basisdoelstellingen te bepalen zijn sociale en politieke processen noodzakelijk, en ook instituties en instrumenten om ze te realiseren en ervoor te zorgen dat de agenten die op de markt actief zijn handelen in overeenstemming met die doelstellingen. Als economische basisobjectieven zien wij: volledige werkgelegenheid, sociale billijkheid en zekerheid, en duurzaamheid van het milieu. Elk van deze objectieven moet op zich worden nagestreefd; samen vormen zij een complex raamwerk voor de beleidsvoering. Daarom moet een ingewikkeld en gedifferentieerd geheel van economische beleidsinstrumenten ontwikkeld en aangewend worden. In onze visie speelt de strategie om te komen tot volledige werkgelegenheid zeker een centrale rol: volledige werkgelegenheid versterkt de macro-economische basis zodanig dat het nastreven van andere objectieven wordt vergemakkelijkt. We concentreren daarom onze voorstellen op het monetaire, fiscale, arbeidstijd- en arbeidsmarktbeleid, die we beschouwen als de belangrijkste instrumenten van een ingrijpend werkgelegenheidsbeleid. Zij kunnen en moeten aangewend worden op een manier die consistent is met en in vele gevallen bijdraagt tot de verwezenlijking van de andere doelen. Voor elk van deze beleidsgebieden stellen we beleidshervormingen voor op korte, middellange en lange termijn. De eerste kunnen en moeten meteen worden doorgevoerd en zouden zorgen voor een duidelijke groei van de werkgelegenheid. Voor de laatste zijn er meer institutionele hervormingen nodig op het nationale en vooral het EU-niveau, ze impliceren ook de herziening of amendering van specifieke bepalingen in het Verdrag van Maastricht. Hun stapsgewijze realisering zou leiden tot een alternatieve economische ontwikkeling: hiermee zou voorrang

gegeven worden aan de vier politiek bepaalde objectieven en een regulering in het leven roepen voor de nationale en internationale concurrentie, in plaats van de tegenovergestelde weg waarbij economische en sociale basisobjectieven worden ondergeschikt aan de imperatieven van de internationale concurrentie.

Monetaire politiek

Op korte termijn heeft de EU nood aan een onmiddellijke ontspanning in de monetaire politiek om investeringen aan te moedigen en de druk weg te nemen van het fiscale beleid, waarbij krachtige maatregelen om werkgelegenheid te scheppen gemakkelijker worden. Deze ontspanning zou er kunnen komen door de coördinatie van de monetaire objectieven en een verlaging van de rentevoet in de lidstaten. De Bundesbank moet een einde maken aan haar beleid van monetaire sterilisering van de kapitaalinstroom. Om zo een gecoördineerde monetaire ontspanning te beschermen tegen kapitaalvlucht en agressieve speculatiegolven stellen we de invoering voor van een taks op de wisseloperaties met vreemde munten. Dit zou ook een sterke stimulans zijn voor een internationale monetaire hervorming.

Op middel- en lange termijn moet de EU een veel grotere controle krijgen over de financiële processen die momenteel de meeste lidstaten onderwerpen aan de geglobaliseerde financiële markten zonder bij te dragen tot productieve investeringen. Voor een dergelijke controle is er een goed gecoördineerd en geïntegreerd monetair en financieel systeem nodig. Dit brengt versterkte en verbeterde superviserende controle en voorzichtige normen mee. In deze context moet de kwestie van de volledige onafhankelijkheid van de centrale bank worden herzien: we ontkennen niet dat deze een bijzondere verantwoordelijkheid draagt inzake de beheersing van de inflatie, maar de Europese monetaire politiek moet gebod zijn in een meer omvattende economische strategie met verschillende en gelijkwaardige objectieven waarbij doorzichtige en democratisch bediscussieerde en besliste instrumenten worden aangewend. Dit maakt ook de oprichting nodig van een instelling die verantwoordelijk zou zijn voor de hele Europese economische politiek, als een tegenspeler

voor de Europese Centrale Bank. Die instelling zou instaan voor de coördinatie van het beleid van de lidstaten en voor het management van het federale begrotingsbeleid zoals we dat hieronder voorstellen.

Inzake de externe monetaire relaties stellen we de oprichting voor van een hervormd en veranderd "Europees Monetair Stelsel" (EMS 2). Als de monetaire unie van start gaat in 1999 zoals vastgelegd in het Verdrag van Maastricht, zou het EMS 2 kunnen dienen als raamwerk voor de samenwerking tussen de leden en de niet-leden van de monetaire unie. In onze visie zou het hoe dan ook raadzaam zijn om de start van de monetaire unie uit te stellen om een substantiële herziening van de prioriteiten en de manier van werken mogelijk te maken. In dit geval zou het EMS 2 een algemeen raamwerk kunnen zijn voor de samenwerking tussen alle lidstaten. De leefbaarheid van dit systeem van vastgestelde maar aanpasbare wisselkoersen kan verzekerd worden door bijkomende instrumenten waarmee de monetaire autoriteiten kunnen reageren op speculatieve kapitaalbewegingen: taksen op wisseloperaties en het gebruik van het Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking, dat zou beschikken over bijkomende bronnen afkomstig van de rijke landen. In geval van uitstel van de monetaire unie kan een bijkomende mogelijkheid de invoering zijn van een gemeenschappelijke externe munt, die in de EU zou circuleren naast de nationale munten en de exclusieve reservemunt zou vormen voor de handel tussen lidstaten en derde staten.

In elk geval zou de EU actief een internationale monetaire hervorming moeten steunen en ertoe bijdragen, met als doel te komen een stabiel globaal kader voor monetaire transacties en de beperking van vooral speculatieve of arbitragegestuurde monetaire bewegingen. Een dergelijke hervorming zou moeten beginnen met een sterk en meer continu engagement ten aanzien van de internationale monetaire coördinatie en afstemmen op een omvattende hervorming van de internationale monetaire instellingen.

Fiscaal beleid

De dringendste maatregel inzake fiscaal beleid in de EU is de lancering van een groot werkgelegenheidsprogramma geruggensteund door een aanzienlijke verhoging van de overheidsuitgaven. Dit programma kan bestaan uit twee delen: ten eerste een echt EU-investeringsinitiatief inzake de basisuitrusting, ecologisch verantwoorde Europese infrastructuur-projecten zoals spoorverbindingen of gedecentraliseerde energievoorziening. Omdat het huidige EU-budget zeer beperkt is, zouden die EU-projecten gefinancierd moeten worden met EURO-obligaties uitgegeven door de Europese Investeringsbank. Het tweede deel van het werkgelegenheidsinitiatief zou moeten bestaan uit gezamenlijk uitgewerkte en goed gecoördineerde projecten op nationaal en regionaal niveau in de lidstaten. De aard van de projecten zou zeker verschillen naargelang de nationale en regionale noden en prioriteiten. Voor de meeste landen veronderstelt de financiering van dergelijke programma's een tijdelijke maar aanzienlijke stijging van het deficit in het overheidsbudget. Dit moet aanvaardbaar zijn gezien de hoge prioriteit van het werkgelegenheidsobjectief en de afwezigheid van inflatiedruk.

Een fiscaal werkgelegenheidsinitiatief betekent niet dat een verhoging van de overheidsuitgaven geen rekening moet houden met de specifieke bestemming waaraan het geld wordt uitgegeven. Het moet ook consistent zijn met de doelstelling van de ecologische duurzaamheid. Er zijn veel projecten die aan deze voorwaarden voldoen: een milieu-schoonmaak in sterk vervuilde gebieden, de uitbouw van een ecologisch aanvaardbare transportstructuur in ontwikkelingsgebieden, enz. Ook de uitbreiding van de publieke sector, bijvoorbeeld op het terrein van het onderwijs en in nieuwe sociale diensten, is een zinnige investering in werkgelegenheid en sociaal welzijn.

Op middellange en lange termijn heeft de EU behoefte aan enige fiscale centralisering en een sterkere inkomstenbasis. In dit verband onderschrijven we de bevindingen van het MacDougall Rapport (1977) dat een EU-budget aanbeveelt van 5 tot 7 procent van het totale nationaal product van de EU — nog altijd ver beneden het niveau van de nationale budgetten. Om dit te bereiken stellen we voor:

- de invoering van een CO2-emissie-taks, zoals nu reeds een aantal jaar door de EU wordt overwogen;
- de invoering van een taks op monetaire transacties om het hoofd te bieden aan speculatieve geldstromen;
- een onderzoek naar de mogelijkheid om een deel van de belastingen op interesten en (andere) kapitaalinkomens ter beschikking te stellen van de EU, als een stap voorwaarts in de richting van de Europese harmonisering van de belastingstelsels en als een manier om de fiscale concurrentie tussen de lidstaten te milderen.

Elk van deze drie gevallen zou tegemoetkomen aan twee doelen. Enerzijds zou het zorgen voor een bredere inkomstenbasis voor de EU; anderzijds zouden ze regels invoeren tegen schadelijke economische activiteiten, en richtlijnen voor economische agenten en markttransacties in de richting van activiteiten die maatschappelijk aantrekkelijker zijn.

Tenslotte stellen we de invoering voor van automatisch stabiliserende elementen in het fiscale systeem van de EU om het politieke mechanisme van sociale cohesie en solidariteit tussen de lidstaten te versterken, elementen die terzelfdertijd bijdragen tot de macro-economische stabiliteit.

Arbeidstijdverkorting

Onder de huidige omstandigheden kan de verkorting van de arbeidstijd een aanzienlijk aantal jobs scheppen. Deze mogelijkheid moet worden benut om te komen tot volledige werkgelegenheid in de nabije toekomst. Afhankelijk van de mate van arbeidstijdverkorting en van de reactie van het management hierop lijkt de creatie van vijf tot tien miljoen jobs in de hele EU realistisch. Arbeidstijdverkorting kan op verschillende manieren, te beginnen met de onmiddellijke vermindering van het overwerk en verder in de vorm van een heel scala van maatregelen, zoals minder werkuren per dag of per week, ouderschapsverlof en sabbatjaren, educatief verlof, verschillende vormen van deeltijds werk, enz.

De regering en de EU kunnen veel doen om arbeidstijdverkorting onder sociaal aanvaardbare voorwaarden aan te moedigen. De regeringen, die

zelf zeer grote werkgevers zijn, zouden een voortrekkersrol kunnen spelen waarbij ze ook ruimte kunnen maken voor de uitbreiding van de door de overheid gefinancierde tewerkstelling op terreinen waar dat bijzonder noodzakelijk en dringend is. Het is ook een politieke verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat arbeidstijdverkorting niet zomaar een manier wordt voor meer flexibilisering zonder oog voor de belangen van de werknemers inzake arbeidstijd, verloning en sociale zekerheid. Anders zou arbeidstijdverkorting enkel leiden tot harder werken tegen lagere lonen en met minder jobs. Inzake de belangrijke vraag van de looncompensatie zou de Gemeenschap moeten zorgen voor een wettelijk kader waarbij de kleine inkomens volledige compensatie wordt gegarandeerd (en zonodig uitgekeerd).

De EU zou haar inspanningen moeten verhogen om ervoor te zorgen dat de arbeidsvoorwaarden en de sociale zekerheid niet negatief worden beïnvloed door de arbeidstijdverkorting. Dit impliceert de strijd tegen onzekerheid in al haar vormen, de versterking en graduele uitbreiding van de minimumstandaard en de voorzieningen in het sociaal protocol van het Verdrag van Maastricht. Om deeltijdse arbeid aantrekkelijker te maken is het bijzonder belangrijk dat volledige sociale zekerheid en pensioenrechten worden gegarandeerd. Ook in dit verband zou de EU een leidende rol moeten spelen.

Arbeidsmarkt- en welvaartsbeleid

Wij verwerpen alle pogingen om af te stappen van een beleidsvoering inzake de arbeidsmarkt en de welvaartsstaat, onder druk van de budgettaire beperkingen en de convergentiecriteria. Een actief arbeidsmarktbeleid zal er niet in slagen een toestand te herstellen met een relatief lage werkloosheid als waarin oorspronkelijk het beleid is uitgewerkt om flessenhals-problemen op de arbeidsmarkt op te lossen. Maar het heeft nog altijd een zeer belangrijke taak en de EU zou zich sterk moeten engageren om het in stand te houden en het uit te breiden. De belangrijkste oriëntatie moet zijn het ingaan tegen de groeiende arbeidsmarktdifferentiatie en het daaruit volgende proces van sociale uitsluiting. Daarvoor is een krachtige wettelijke verdediging nodig van de sociale

basisrechten die nu worden aangevallen. De tot nu toe hoofdzakelijk principiële rechten op levenslange vormings- en herscholingskansen zouden in de praktijk moeten gebracht, en de toegang tot de arbeidsmarkt vergemakkelijkt voor achtergestelde groepen zoals werkloze jongeren en mensen met een fysische of mentale handicap. Door deze problemen succesvol te lijf te gaan zou de EU aanzienlijk kunnen bijdragen tot de bescherming, de herinvoering en de progressieve hervorming van het model van de Europese welvaartsstaat zoals door de meeste landen van de EU na de Tweede Wereldoorlog werd ingevoerd, maar dat de laatste vijftien jaar voortdurend wordt aangevallen. In die zin blijven de meeste bepalingen van het Sociaal Charter van 1989 nog altijd onvervulde verplichtingen. Voor hun uitvoering is er niet alleen opnieuw een situatie nodig van grotere en eventueel volledige werkgelegenheid. Het is ook nodig om de dramatische herverdeling ten voordele van de winsten, interesten en zeer hoge inkomensgroepen, die de laatste twee decennia heeft plaats gegrepen, tot staan te brengen en vervolgens te keren.

Theoretische en politieke problemen van een alternatieve economische strategie

We hebben een kritiek gemaakt van de huidige economische politiek in de EU: deze wordt theoretisch niet geargumenteed en is onjuist; in de praktijk is hij schadelijk voor de meerderheid van de mensen en polariseert hij de maatschappij. We hebben voorstellen geformuleerd voor een alternatieve economische strategie die veel beter geargumenteed wordt. Indien ze werden aangenomen zouden ze de EU op weg zetten naar volledige werkgelegenheid, meer sociale cohesie en billijkheid, waarbij de overgang naar voren wordt geschoven naar een alternatieve economische ontwikkeling. Het zou zorgen voor een bredere basis voor een sterkere integratie en eenheid tussen de Europese landen en hun volkeren.

Het is natuurlijk moeilijk om een dergelijke verandering in de oriëntatie van de economische

politiek tot stand te brengen. Moeilijk, omdat we een simplistische alleen op de markt gerichte benadering verwerpen. De moeilijkheid ligt, ten eerste, in het feit dat een alternatieve economische politieke strategie een veelheid van terreinen met verschillende agenten en instellingen moet bestrijken. Ten tweede: we erkennen dat de complexiteit van vele problemen waardoor er dikwijls nog geen volledig bevredigende oplossingen zijn en waardoor onze voorstellen soms een voorlopig karakter hebben. Tenslotte is een alternatieve economische strategie — zoals de dominante politiek — niet alleen een kwestie van theoretisch inzicht en onderzoek, maar ook van materiële belangen, sociale mobilisatie en politieke krachtsverhoudingen.

Dus, terwijl we verder werken aan de technische verbetering van onze voorstellen, willen we onze argumenten ook voorleggen aan de sociale bewegingen die zich beginnen te verzetten tegen de politiek van voortgaande vernietiging van arbeidsplaatsen en tegen sociale besparingen, en een goed ondersteunde alternatieve visie en politiek voor Europa eisen.

(officieuze vertaling: Robert Crivit)

Wie meer informatie wil kan volgende mensen contacteren:

Miren Extezarreta, Departamento de Economía Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona, E-08193 Bellaterra; tel. (34) 3 581 16 80; fax (34) 3 581 22 92;

Jürg Huffschnid, Institute for European Economy and Economic Policy, University of Bremen, Fachbereich 7, (BEGO), Wilhelm-Herbst Str. 1A, D-28359 Bremen; tel. (49) 421 218 3072; fax (49) 421 218 4597; e-mail Huffschnid@wig.uni-bremen.de;

John Grahl, Queen Mary College, Mile End Rd, GB-London E1 4NS; tel. (44) 171 975 5086; fax (44) 181 983 35 80; e-mail: J.Grahl@qmw.ac.uk;

Jacques Mazier, Université Paris Nord, Av. Jean-Baptiste Clément, F-93430 Villetaneuse; tel. (33) 1 49 40 33 18; fax (33) 1 49 40 33 34.

